

КУЛЬТУРА ФАХОВОЇ МОВИ

Цвяшко В. Ю.

Науковий керівник – к. філол. н., доц. Циганенко В. Л.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

У роботі розглянуто найтипівіші відхилення та порушення правил фахового та ділового мовлення на рівні лексики, морфології, синтаксису та фразеології. Акцентована увага на дотриманні певного рівня культури мовлення, що сприятиме більш точній передачі інформації у фаховій та офіційно-діловій сферах діяльності.

У сучасному інформаційному суспільстві фахівець повинен на високому рівні володіти мовою, а виходячи з потреб та запитів сьогодення – мовами. Високий комунікативний рівень, особливо професійний, вимагає від учасників спілкування володіти як усною, так і писемною формами, оскільки багатоаспектність професійної діяльності може відбуватися в офіційних та неофіційних умовах, що, у свою чергу, вимагає певного добору мовних засобів. Будь-яка форма професійного спілкування передбачає певний рівень культури фахової мови.

Поняття «фахова мова» пов'язане з існуванням усталеної мовної норми. Норма ж – це загальновизнані мовні засоби, що є правильними. При засвоєнні та використанні системи норм сучасної української літературної мови слід розуміти, що будь-яке відхилення або помилка – це порушення відповідної мовної норми. У деяких випадках мовне порушення може взагалі викривити повідомлення або інформацію. Тож питання культури фахової мови залишається актуальним.

Найбільш типовими відхиленнями від мовних норм саме фахового спілкування, а також тісно пов'язаних з ним наукового та офіційно-ділового стилів, є лексичні, морфологічні, синтаксичні та фразеологічні порушення.

Порушення лексичних норм. На сучасному етапі розвитку української мови просліджується тенденція надмірного вживання слів-термінів іншомовного походження навіть у випадках існування українських відповідників, наприклад: акцентувати – наголошувати, генезис – походження, адаптація – пристосування тощо. Також наявне використання слів-термінів у

невластивому для них значенні, наприклад: активація – активізація (активація – збудження або посилення діяльності; активізація – спонукання до діяльності); дефектний – дефективний (дефектний – що має дефект, ваду; дефективний – який має психічні або фізичні вади, ненормальний). До порушення лексичних норм можна віднести використання слів, що є калькуванням російських лексем, наприклад багаточисленний (укр. численний, чисельний), співставляти (укр. зіставляти, порівнювати) тощо.

Порушення морфологічних норм. Від вибору доцільної граматичної форми, особливо за наявності кількох рівнозначних способів висловлення, залежить смислова точність тексту. Існують іменники, що в українській та російській мовах мають однакову морфологічну структуру, але відрізняються за родами, наприклад: рос. ученая степень – укр. учений ступінь. Також порушенням є заміна множинних іменників такими, що мають тільки форму однини, наприклад: асортименти продукції замість асортимент продукції тощо. Також доцільно буде наголосити на неправильному вживанні закінчень іменників другої відміни чоловічого роду у родовому відмінку однини або зв'язок іменників з числівниками, що може бути темою окремого дослідження. До порушень морфологічних норм можна віднести калькування з російської мови творення ступенів порівняння прикметників та прислівників, дієприкметників із суфіксами -ущ, - ющ, -аемый, - уемый. На важливу морфологічну проблему чи потребу сьогодення перетворюється унормування чи відмова від уживання іменників-назв професій у жіночому роді – *директор - директорка, політолог – політологиня* тощо. Напевно буде неправильним узгодження мовних законів, устояних століттями, сучасним трендам та тимчасовим потребам. Тому це питання має бути розглянуто окремо.

Порушення синтаксичних норм. Специфіка мови найвиразніше виявляється у будові словосполучень. Для наукового стилю неприпустима багатозначність висловлення, потрібно максимально точно і зрозуміло сформулювати певну інформацію. Найчастіше трапляються помилки у побудові словосполучень з підрядними зв'язками різних типів, з неунормованим або калькованим вживанням прийменників та прийменникових конструкцій, особливо це стосується російського прийменника *по*. Для уникнення синтаксичної тавтології слід користуватися синтаксичною синонімією, оскільки в українській мові багато типів висловів мають кілька варіантів, один з яких має найточніший відповідник.

Порушення фразеологічних норм. Фразеологізми, як і окремі лексеми, можуть мати стилістичне забарвлення або бути нейтральними. У науковому та діловому мовленні слід вживати стилістично нейтральні фразеологізми: *брати до уваги, вважати доцільним, на належному рівні* тощо. Невиправдана заміна слів у фразеологічних виразах або зайві компоненти можуть спотворити або зовсім зруйнувати значення певного вислову. Стилістична норма передбачає правильне й доречне вживання лексем відповідно до їх лексичного забарвлення.

Отже, дотримання правил та усталених традицій фахового та ділового мовлення у сучасному глобалізованому світі залишається актуальним. Спрощення мови на побутовому рівні намагається відбитися у інших сферах спілкування. Така примітивізація тягне за собою багатозначність та емоційність, що є неприпустимим у царині фахового та ділового мовлення.

Література

1. Культура мови на щодень / Н. Я. Дзюбишина-Мельник, Н. С. Дужик, С. Я. Єрмоленко та ін. – К.: Довіра, 2000.
2. Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та космос / В. В. Гейченко, В. М. Завірюхіна, О. О. Зеленюк та ін. – К.: Наук. думка, 1998.
3. Стилістика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. – К.: Вища шк., 2003.
4. Український правопис . – Харків; Фоліо, 2019.
5. Універсальний довідник з ділових паперів та ділової етики / К.: Довіра, 2003.